

Notants 1969. gada
Walter Katskille
mācīne

NEIEMĪTAS TAKAS

Runāšu
Man uzdots runāt par "ārpolitiku". Mūsu ārpolitika, atzīstot mūsu mazo spēku, īstenībā ir atbalsta meklēšana citās tautās. Jautājums ir tikai: kurās? Lai šo jautājumu atbildētu, pārskatīsim pagātņi un pazīlēsim nākotni.

Vispirms pagātne. Jau sākot ar atmodas laikmetu mūsu sabiedrisko darbinieku saimē bija saskatāmas divas grupas. Pirmā, pie kuras piederēja piemēram Valdemārs atbalstu meklēja pie krieviem, otrā mūsu labvēļus saskatīja vāciešos. Pirmajā Pasaules karā mēs krieviem - vispirms caram, vēlāk Lēpinam - piedāvājām savus strēlniekus cerībā, ka "vēlāk mums par to atlīdzinās". Kaut kas līdzīgs notika II Pasaules karā ar vāciešiem. Bet - savu atlīdzību par mūsu "labajiem darbiem" mēs vēl joprojām neesam saņēmuši.

Sākot ar pirmo Pasaules karu mums parādījušies jauni "labvēļi": rietumu demokrātijas. Sīkāk papētīt, tomēr izrādas (skat. piemēram profesora Andersona pētījumus), ka viņu šķietamā labvēlība ir tikai mūsu izmantošana saviem, no mums neatkarīgiem, mērķiem. Pēc pirmā Pasaules kara mēs tikām izlietoti, lai bloķētu vācu un bolševiku iespaidu Baltijas telpā. Pēc otrā Pasaules kara mums nebija nekāda loma spēlējama, tādēļ mēs tikām aizmirsti.

runāšu
Mūsu vēsturei tomēr ir vēl otrs, zemāk novērtēts aspekts: tas ir atbalsts no mūsu kaimiņiem. 1919/20. gadā jaunajai Latvijai izšķirīgs bija igauņu militārais, mazākā mērā arī poļu militārais un lietuviešu materiālais atbalsts.

Izvērtējot vēstures mācību, man liekas, ka mēs esam par daudz paļāvušies uz lielajām tautām - "pasaules kungiem" un par maz uz saviem kaimiņiem. Mums vairāk patīk, ja mums uzsmaida "tēvocis Sams" nekā, ja igauņi mums izdara desmit labus darbus. Kāpēc tas tā?

No vienas puses mūs par daudz ir iespaidojusi pasaules kungu propaganda par savu speciālo misiju un pasaules vadītāju lomu. Impēriju vēsture jaunākos laikos rāda, ka šī propaganda labākā gadījumā satur visai šauru un nepilnīgu patiesību. Piemēram, attīstību Austrumeiropā pēc otrā Pasaules kara ir noteicis ne tik daudz krievu imperiālisms kā jugoslāvu, poļu, ungāru un čehoslovāku nacionālais spēks.

No otras puses neesam pienācīgi novērtējuši faktu (ko gan saprata mūsu gaišākās galvas, piemēram Z. Meierovics), ka Austrumeiropas nekrievu tautu jaunāko laiku vēsturēm ir puslīdz vienāds ritms: labklājības un it sevišķi lielo iespēju posmi visām tautām iekrīt vienlaicīgi. Tas norāda uz interešu kopību un paver lielas iespējas. Ja kaut laba daļa no 200 miljoniem iedzīvotāju pašreizējās Krievijas minoritāšu republikās un satelītos Austrumeiropā spētu izveidot kopēju politisku un ekonomisku fronti iepretīm krievu un varbūtējam vācu imperiālismam, tad šo imperiālismu draudi tautu eksistencei un neatkarībai kļūtu pilnīgi neefektīgi.

Tāpat neesam nopietni meklējuši iemeslus, kas, kā to rāda vēsture, padara adarbību tik grūtu. Man liekas - dziļākais iemesls ir tendence katrai tautai uzkatīt savu patiesību par vienīgo. Mēs neievērojam, ka katras tautas pieredze,

kuŗa nekad neietver visu īstenību, izveido savas īpatnas patiesības. Lai šo aklumu kaut daļēji pārvarētu, ir nepieciešams iepazīties ar citu tautu kultūru un katras kultūras atslēgu - tās valodu. Jeb vismaz sadarbībai ir jāpieiet ar lielu smalkjūtību, pacietību un respektu.

Summējot: iepretīm lielvalstīm mūsu mērķim vajadzētu būt ļoti ierobežotam: tās informēt mums labvēlīgā situācijā par iespējām mūs izmantot, lai lielvalstis sa-
sniegtu savus ārpolitiskos mērķus. Ir nereāli mēģināt tiešā veidā panākt lielvalstu
ārpolitisko mērķu maiņu mums labvēlīgā virzienā. Iepretīm mūsu kaimiņiem mūsu
mērķim vajadzētu būt ļoti plašam: veicināt sadarbību visos iespējamajos veidos.

Kādus norādījumus šīs vadlīnijas dod ~~ALA-i~~?

Organizācija
~~ALA-s~~ vadībai vajadzētu, sekojot Kanādas latviešu paraugam, paplašināt sa-
darbību ar citām tautībām. Pašreiz tā ir neregulāra, galvenokārt simboliska un
ceremoniāla rakstura. Vispirms, lai radītu sadarbībai vajadzīgo pamatu, ~~ALA-organizācija~~
būtu jāveicina zināšanas mūsu sabiedrībā par citām tautībām, sākot ar lietuviešiem
un igauņiem. Piemēram, mūsu laikrakstos ir vajadzīgas regulāras un plašas ziņas
par igauņu un lietuviešu dzīvi. Jo sevišķi mūsu jaunatni vajadzētu iepazīstināt ar
kaimiņtautu folkloru, literatūru, pat valodu (vismaz dažus). Kāpēc nerīkot 2 x 2
absolventiem 3 x 2 x 2 kursus, kuŗos visu trīs tautību jaunieši kopīgi iepazītos ar
trīs kultūrām? Otrkārt, "ārpolitikā" ~~ALA-i~~ jācenšas panākt stāvokli, ka ar citu
tautu pārstāvjiem tiek runāts baltiešu, nevis tikai latviešu vārdā. Piemēram, pie
Savienoto Valstu valdības pārstāvjiem vajadzētu iet Amerikas baltiešu, nevis Ame-
rikas latviešu delegācijām. Tāpat delegācijām uz ārzemēm vajadzētu runāt Brīvās
pasaules baltiešu, nevis latviešu vārdā.

Citā, līdz šim neminētā aspektā, sadarbība varētu palīdzēt latviešu minoritā-
tei Savienotās Valstīs saglabāt savu kultūru. Līdzīgas intereses ir visām šīs ze-
mes kulturālām minoritātēm, kuŗas, atsevišķi vājas, kopā ir liels spēks - 50 mil-
joni cilvēku. Pretēji neatkarīgai Latvijai, Savienotās Valstīs valdība atbalsta tikai
majoritātes kultūru. Kā piemēru šādas politikas sekām minēšu minoritāšu jaunat-
nes izglītību. Pēdējā laikā tiek ieskatīts, ka pašvaldību skolas slikti kalpo minori-
tāšu jaunatnes izglītībai, kaut arī minoritātes maksā tos pašus nodokļus kā pārējie
amerikāņi. Skolās šī jaunatne neko neņemacās par savu senču vēsturi, nemaz ne-
runājot par valodu, literatūru u. t. t. Viens atrisinājums šai problēmai būtu dibināt
minoritāšu skolas (līdzīgi kā tas bija Latvijā), kuŗas blakus kārtējām mācībām an-
gļu valodā būtu, piemēram, latviski mācītas klases latviešu valodā un literatūrā,
arī Latvijas vēsturē.

Kā piemēru iztīrāšu projektu latviešu vidusskolai. To varētu uzsākt latvie-
šu iniciatoru grupa kā 10-gadīgu eksperimentu, kuŗa mērķi būtu uzlabot minoritāšu
izglītību, saglabāt latviešu kultūras devumu Savienotām Valstīm, un ar labām zi-
nāšanām par latviešu kultūru veicināt iecietību un izpratni iepretīm citām minoritā-
šu kultūrām. Latviskās izglītības daļu segtu mūsu "miljona dolāru fonds", varbūt
arī mazas skolas naudas. Citi ienākumu avoti varētu būt pabalsti no amerikāņu fon-
diem un federālās valdības.

Latviešu organizācija
Ja eksperiments izrādītos sekmīgs, tad ~~ALA-s~~ uzdevums eventuēli būtu - sa-
darbībā ar pārējo minoritāšu vadību, dabūt cauri kongresam likumu, kas federālai

valdībai liek šādas skolas dibināt uz pastāvīgas bāzes. Otrā šī projekta versija paredz dibināt baltiešu, nevis latviešu vidusskolu.

Šādas īsumā ir dažas no neiemītām takām, pa kurām ^{ies} ~~ALA~~ varētu mēģināt steigāt.

Uldis Blukis